

Dr. Gašpar Rojko.

(Poroča Fr. S. Lekše.)

Slovenci imamo mnogo znamenitih in daleč po svetu znanih môž, kateri so se izkazali sosebno med učenjaki z «uma svitlim mečem». Toda naš položaj, nesrečna preteklost in zlasti nenarodna vzgoja je bila kriva, da se niso zavedali svojega rodú in si zato tudi niso pridobili zaslug za svoj narod. Časi so bili drugačni, kakor so sedaj. Vse so pisali v mrtvi latinščini, ali pa — kakor pri nas — v nemščini. Šele nekoliko desetletij sèm pišemo Slovani učila dela v materinskem jeziku. Zato so bili in tudi so domačemu narodu večinoma neznani. Zakaj — ne meneč se za svoj zaničevani jezik in teptani narod, so se oklenili večinoma mogočnega nemškega naroda.

Med take može, če tudi ne na prvo, vendar na odlično mesto nam je treba posaditi bistre glave moža, kateremu je tekla zibel v slovenski hiši zelene slovenske Štajerske. Ta je učeni cerkveni zgodovinpisec dr. Gašpar Rojko.

Dobro uro hoda iz mesta Maribora v zgornjih Slovenskih goricah na levem bregu deroče Drave je župnija Svetega Petra. Ne daleč od župne cerkve je vas Metava. Tu se je rodil imenovani učenjak Rojko leta 1744. Krščen¹⁾ je bil dné 2. prosinca za Gašparja, kakor je bilo ime tudi očetu. Ta je bil posestnik v rečeni vasici in poleg tega neki «upravitelj» (Amtsmann), kakor ga imenuje J. B. Winklern,²⁾ po katerem po-

¹⁾ V krstni knjigi je zapisano: «Die 2. Januarii 1744 baptizatus est Casparus fil. leg. hodie hora 9 mane Caspari Roiko Teresiae natae Skorgethin ex Metava.» Glej str. 43 «Fara sv. Petra pri Mariboru». Spisal F. Zmazek, l. 1879.

²⁾ «Biographische und litterarische Nachrichten von den Schriftstellern und Künstlern, welche in dem Herzogthume Steyermark geboren sind.» Von Joh. Bapt. von Winklern. Grätz 1810.

snemamo njegov življenjepis. Potemtakem je lahko dal v šole sina, česar drugi v tistem času niso vselej mogli storiti. Ker še tedaj ni bilo šole pri sv. Petru, pošlje ga oče v Maribor. Kako dolgo je hodil v šolo v Mariboru, ne vemo prav. Toliko je znano, da je šel mladi Gašpar Rojko s sestričem Boštjanom Skargetom na Ljubno, da bi se med ptujimi ljudmi bolj izučil ljudi spoznavati, kar je potrebno slehernemu, kateri želi koristiti človeštvu. Njegovi učitelji so bili duhovniki iz družbe Jezusove, v pravem pomenu besede vzgojniki, katerih doslej še nihče ni prekosal v učenosti in vzgojstvu. Zvršivši Rojko latinske šole na Ljubnem, gre v Gradec, kjer dokonča izvrstno filozofijske nauke. L. 1763. vidimo mladega Rojka na Dunaju v zboru poslušalcev slovečih učenjakov Martini-ja in Riegger-ja. Ta dva sta mogočno vplivala na Rojka; gotovo, ker mislij, katere je pozneje razvijal v svojih delih, pač ni zajemal iz učenja jezuitov.

Vrnivši se z Dunaja, vstopi v bogoslovje v Gradcu, kjer se je izučil bogoslovskih ved od dominicanov in avguštincev. Dvakrat je imel javne razgovore ali disputacije, kakor je bilo tedaj v navadi. Drugikrat, ko je dostal razgovor: «Disputatio ex universa Theologia 50 positiones», dobil je doktorsko čast. Nato ga leta 1766., meseca grudna, posveti za mašnika sekovski škof Jožef grof pl. Spauer. Kot Slovencu mu je bilo odločeno pastirovanje med Slovenci, kjer je ostal kapelan sedem let. Življenjepisci pravijo, da je bil kapelan v Selnici na Dravi in Svečini. Ali je bil v Selnici, ne upam se trditi, ker se njegovo ime ne nahaja v nobeni tamošnji

matici. Da je bil dalje časa v Svečini, razvidno je iz prijateljstva njegovega, katero je gojil z župnikom v Lučanah, Temerl-om. Poslednji je bil sam učen mož in je znal vnemati mladega duhovnika zlasti za cerkveno zgodovino. Vsak teden sta se navadno shajala ter pretresovala razna zgodovinska in mo-

drosllovna vprašanja, skratka: vse, kar bistri um in ogreva srce. Naročevala sta si najimenitnejših učenjakov dela, kakor škofa Klavdija Fleuryja obcerkveno zgodovino, Bossuetov uvod zgodovine sveta in vere, Voltaire-ov «Essai d'histoire universelle» itd. Kajpada ni mogel Rojko dolgo ostati skrit. O njegovem znanju in njegovi učenosti se je kmalu raznesel glas. Zato ga pa slavnega spomina cesarica Marija Terezija pokliče v Gradec za profesorja iz logike,

metafizike in etike. Toda te predmete je učil le malo časa, ker je postal leta 1774. profesor cerkvene zgodovine na graškem vseučilišču. Že leta 1777. so ga imenovali ravnatelja na semenišču graškem zaradi njegove vnetosti za napredek. Ker je bil le «director quoad disciplinam et scientificam», bavil se je le z vzgojo gojencev, kateri so imeli

ravno v našem Rojku pravega očeta in prijatelja. Natanko je moral izpolnjevati svoje dolžnosti vsak gojenec, bodi preprostega, bodi plemenitega rodú. Prav to je potrebno v zavodu, ker ljubezen do dela in reda je duša človeškemu delovanju. Pa tudi tega imenitnega posla ni opravljal dolgo. Dne 7. listopada

l. 1782. ga pokliče cesar Jožef II.

za učitelja cerkvene zgodovine v Prago, ker so prikratili ter izpremenili graško vseučilišče v licej. Ko je začel učiti v imenovanem mestu v imenitnem vseučilišču Karola Ferdinanda, trlo se je poslušalcev raznih stanov. Znana je že bila Čehom njegova zgodovina «Kostniškega cerkvenega zborra», kjer je prav slobodomiselno pisal o J. Husu. Rečeno Rojkovo zgodovino, to je «Geschichte der grossen Kirchenversammlung zu

Kostnitz» so poznali že poprej po Vaclavu Petrynu, kateri jo je bil izdal v češkem prevodu. Njegovo ime si je pridobivalo vedno večjo čast med domačini kakor preko mej Avstrije. Razne časti so ga doletele kot profesorja in duhovnika. Leta 1790. so ga izvolili jednoglasno za dekana na praški bogoslovski fakulteti in l. 1791. ga je imenoval

Dr. Gašpar Rojko.

cesar Leopold II. za poročevalca (referenta) o duhovnih rečeh. Prav pohvalno se izraža pismo, v katerem je imenovan Rojko za poročevalca in svetovalca, o njegovih zaslugah. Leta 1793. ga je pa imenoval cesar Franc I. pravega gubernijalnega svetnika češke dežele. V tej novi časti je imel mnogo opravila. Treba je bilo namreč urediti razne ustanove, katere so imele poprej neke cerkve in neki samostani, katere pa je odpravil cesar Jožef II. In tu se je pokazal najbolj Rojko, v čegavi službi da je. Ko bi ne bil delal čisto tako, kar in kakor je zahtevala država, izvestno ne bi bil dobil tako pohvalnega pisma «od zgoraj». In njegov življenjepisec, že imenovani Winklern, tudi piše, da mu je bilo jedino to v mislih, «koristiti državi in veri, — dem Staate und der Religion gemeinnützig zu werden»,¹⁾ kar je razvidno iz raznih njegovih spisov in poročil. Posebno se je trudil za povišanje plačila duhovnikov, kakor je tudi za to skrbel, da so nekateri kraji na Češkem dobili svoje pastirje, kar je pač hvalevredno. Tudi mnogim ustanovam za učečo se mladino je dal Rojko prvi povod, da so se napravile. Posebno ima Češka mnogo zahvaliti Gašparja Rojka. In gotovo je, da bi imel nam kateri brat Čeh o tej reči kaj poročati, kar bi seveda veselilo vsakega Slovenca. Dasi Rojko ni pisal slovenski, vendar je služil med Slovenci in rodila ga je mati Slovenka: torej je naš.

Gledé na vse te zasluge ga je izbralo praško vseučilišče dné 9. velikega srpana leta 1797. za «rektorja magnifika», kateri je ravnal vse vednostne zavode slavnega češkega kraljestva. Z odlokom z dné 28. aprila leta 1807. je bil Rojko imenovan kanonik v kapitelju «vseh svet-

nikov» na praškem gradu, in dné 28. rožnika istega leta je bil slovesno vmeščen. Leta 1811. pa je postal Rojko infulirani prošt, katera čast je bila zanj zadnja. Umril je po plodovitem delovanju l. 1819. Koliko je storil Rojko, pričajo njegova dela, katera so ta-le:

1. «Oratio inauguralis de studio historiae ecclesiasticae».

2. «Geschichte der grossen allgemeinen Kirchenversammlung zu Kostnitz (Constanz)». IV Theile.

3. «Synopsis historiae religionis et ecclesiae christianae, methodo systematica adumbratae». Praga, 1785.

4. «Einleitung zur christlichen Religions-Kirchengeschichte». Prag, 1788.

5. «Christliche Religions- und Kirchengeschichte». Vier Bände. Prag, 1789 bis 1792.

6. «Oratio dicta ad senatum populumque academicum, quum hic natalium Francisci II. Augusti diem coleret». Pragae, 1798. — Ta govor je izšel tudi v nemškem jeziku.

Razven teh del so izšli mnogi učeni spisi in razne razprave v avstrijskih in nemških časnikih, kateri vsi kujejo v zvezde učenost Rojkovo: Koburg. Lit. des katholischen Deutschland, Götting. in Gothaski Gelehrte Anz., Jenajska Lit. Zeitung, Helmstädtke gelehrte Annalen, Menzelova hist. Literatur i. dr. Skratka: Naš Rojko je bil v svojem času najbolj v čislih med katoliškimi bogoslovci. Naša želja je le, da bi nam še kdo po njegovih delih opisal njegovo delovanje ter ga ocenil, kakor se spodobi, da cenimo učene može. Vemo, kakšen duh je vladal ob času Gašparja Rojka; vemo, da je jožefinstvo mnogo škodovalo cerkvi. Žal, da je bil tudi naš slavni dr. Gašpar Rojko udan temu duhu.

¹⁾ L. c. str. 177.

